

Potraviny 2018

Jana Dudová

Základní prameny právní úpravy

Evropské právo

- Nařízení (ES) - 2002/178 - bezpečnost potravin, informovanost, principy Evropský informační systém
- Nařízení (EU) 1169/2011 - upravuje požadavky na označování a mimo jiné stanoví, že dobrovolné informace nesmí být uváděny na úkor těch povinných.

Rapid Alert System for Food and Feedstuffs - RASFF (v ČR: nař. vlády č. 98/2005 - systém rychlého varování)

- ▶ 2004/853 - hygiena potravin
- ▶ 2004/882 - kontrola, limity, referenční laboratoře
- ▶ 2005/2073 - mikrobiologické požadavky
- ▶ 2005/1881 - limity kontaminujících látek
- ▶ 2008/1333 - přídatné látky
- ▶ 2006/1924 - údaje o nutriční hodnotě a vlivu na zdraví

Základní prameny právní úpravy v ČR

- ▶ **Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách vč. prováděcích předpisů**
- ▶ **zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví**
- ▶ **zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči**

Průřezové prováděcí právní předpisy

- ▶ o způsobu označování potravin;
- ▶ o způsobu výpočtu a uvádění nutriční hodnoty;
- ▶ mikrobiologické požadavky na potraviny;
- ▶ hygienické požadavky na prodej potravin a rozsah vybavení prodejny;
- ▶ pravidla pro výběr epidemiologicky závažných potravin;
- ▶ podmínky pro označování potravin;
- ▶ chemické požadavky na zdravotní nezávadnost;
- ▶ potraviny pro zvláštní výživu;
- ▶ způsob stanovení kritických bodů;

Komoditní prováděcí předpisy

- ▶ balené vody;
- ▶ tabákové výrobky;
- ▶ zmrazené potraviny;
- ▶ maso, masné výrobky, ryby, mořské produkty, vejce a výrobky z nich;
- ▶ mléko a mléčné výrobky, zmrzliny a mražené krémy, jedlé tuky a oleje;
- ▶ škrob a výrobky ze škrobu, luštěniny a olejnatá semena;
- ▶ čaj, káva a kávoviny;
- ▶ ochucovadla a dehydratované výrobky;
- ▶ mlýnské výrobky, těstoviny, pekařské výrobky, cukrářské výrobky a těsta;
- ▶ ovoce a zelenina, skořápkové plody, houby, brambory a výrobky z nich;
- ▶ přírodní sladidla, cukrovinky a čokoláda;
- ▶ nealkoholické a alkoholické nápoje, kvasný ocet, droždí (bez révového vína, které je předmětem samostatného zákona).

ZÁKLADNÍ POJMY

- ▶ **Potraviny** = látky nebo výrobky zpracované, částečně zpracované nebo nezpracované, určené ke konzumaci člověkem nebo u nichž to lze důvodně předpokládat
- ▶ Suroviny
- ▶ Pokrmy
- ▶ **Bezpečná potravina** = není zdraví škodlivá a je vhodná k lidské spotřebě
- ▶ **Potravinové právo** = právní předpisy použitelné zejména ve vztahu k bezpečnosti potravin

Požadavky evropského potravinového práva

- ▶ Volný pohyb bezpečných potravin a krmiv, které se nebudou v jednotlivých členských státech výrazně lišit
- ▶ Sledování celého řetězce výroby potravin vč. tzv. kritických bodů
- ▶ Pohyb potravin, krmiv a zvířat musí být sledovatelný ve všech stádiích
- ▶ Zajištění ochrany zdraví spotřebitele (princip prevence, vědecká báze)
- ▶ Jednotný systém včasného varování

ZÁKLADNÍ POJMY

- ▶ Provozovatelé potravinářských podniků (PPP) = fyzické nebo právnické osoby odpovědné za plnění požadavků potravinového práva v potravinářském podniku
- ▶ Osoby provozující činnosti epidemiologicky závažné
- ▶ **Spotřebitel** = osoba, která nepoužije potravinu v rámci provozování potravinářského podniku

ZÁSADY

- ▶ Od vidlí po vidličku

= bezpečnost potravin zajišťována od prvovýroby (chov zvířat, pěstování plodin, sběr volně rostoucích plodů) přes nakládání s krmivem až po výrobu, skladování, přepravu a prodej potravin konečnému spotřebiteli (včetně dovozu)

ZÁSADY

- ▶ **Analýza rizika** = vědecký postup pro stanovení účinných, přiměřených a cílených opatření k ochraně zdraví
- ▶ **Riziko** = míra pravděpodobnosti nepříznivého účinku na zdraví a závažnosti tohoto účinku, vyplývající z existence určitého nebezpečí
- ▶ **Nebezpečí** = biologické, chemické nebo fyzikální činitele s potenciálním nepříznivým účinkem na zdraví

Analýza rizika

▶ Hodnocení rizika

= vědecky podložený proces spočívající v identifikaci a popisu nebezpečí a následně v odhadu expozice a charakterizaci rizika.

= nezávislé, objektivní

▶ EFSA (Evropský úřad pro bezpečnost potravin), vědecké výbory

Analýza rizika

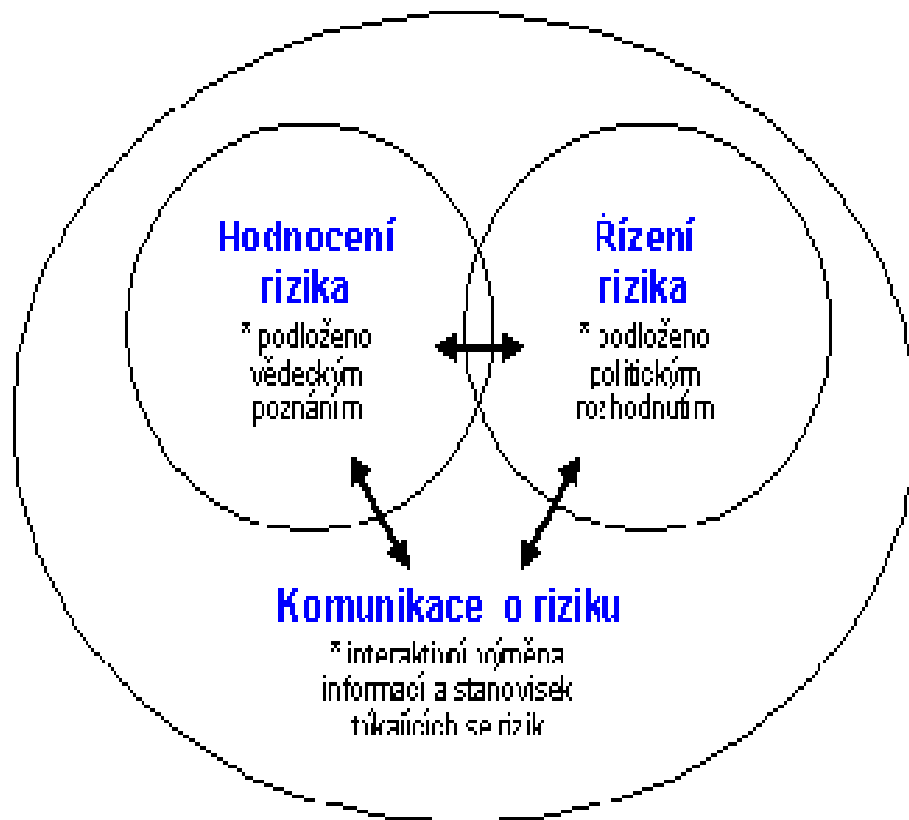
► Management rizika

= proces spočívající ve zvažování **strategických možností**, vedení konzultací se zúčastněnými stranami, posuzování rizika a dalších relevantních faktorů a v konečném zvolení **preventivních a kontrolních opatření**

= odlišný od hodnocení rizika

= legislativa a kontrola

Analýza rizika

ZÁSADY

► Předběžná opatrnost

= přijímání nezbytných předběžných opatření v rámci managementu rizika za předpokladu, že na základě dostupných informací existuje možnost škodlivých účinků na zdraví a zároveň přetrvává vědecké nejistota a není možné provést úplné hodnocení rizik

= dočasnost a proporcionalita

ZÁSADY

► Sledovatelnost

= možnost zjistit původ potravin včetně
dílčí látky ve všech fázích výroby,
zpracování a distribuce

= schopnost identifikovat bezprostředního
dodavatele i přímého odběratele

= v rámci podniku i v rámci potravinového
řetězce

ZÁSADY

► **Transparentnost**

= konzultace s veřejností během přípravy, hodnocení a revize potravinového práva

= **informování** veřejnosti - přístup k dokumentům, poskytnutí informací o riziku plynoucího z potravin a o přijatých opatřeních

ZÁSADY

► Primární odpovědnost provozovatelů potravinářských podniků za bezpečnost potravin

= povinnost stáhnout z trhu potraviny, která není v souladu s požadavky na bezpečnost potravin

= povinnost informovat příslušné orgány

= povinnost informovat spotřebitele

= povinnost spolupracovat na přijatých opatřeních s cílem zabránit nebo zmenšit riziko

POVINNOSTI PROVOZOVATELŮ potravinářských podniků (PPP)

- ▶ Oznámení zahájení a ukončení výkonu činnosti, resp. registrace
- ▶ Dodržování požadavků potravinového práva, které se týkají jejich činnosti a kontrola plnění těchto požadavků
- ▶ Hygiena
- ▶ Vnitřní kontrolní postupy na zásadách HACCP - kritické body
- ▶ Označování
- ▶ Materiály a předměty přicházející do styku s potravinami
- ▶ Přidatné látky a látky určené k aromatizaci
- ▶ Cizorodé látky - chemické, fyzikální a mikrobiologické požadavky

PPP - potraviny pro zvláštní výživu

- ▶ Pokud vyrábí nebo dováží PPP z třetí země potravinu určenou pro zvláštní výživu, která není stanovena v prováděcím právním předpisu, je povinen před jejím prvním uvedením na trh zaslat **Ministerstvu zdravotnictví český text označení, který má být uveden na obale výrobku.**
- ▶ PPP, který takovou potravinu uvedl předtím poprvé na trh v jiném členském státě Evropské unie, označí v oznámení i orgán tohoto jiného členského státu Evropské unie, který byl informován jako první.
- ▶ Ministerstvo zdravotnictví je oprávněno zakázat nebo omezit uvádění na trh potraviny pro zvláštní výživu neupravené v prováděcím právním předpisu, která nesplňuje označené výživové účely, není označena způsobem stanoveným prováděcím právním předpisem nebo rozhodnutím příslušného správního úřadu, není uváděna na trh s označením účelu použití nebo ohrožuje zdraví, ačkoli je na trhu v jednom nebo ve více členských státech Evropské unie.

PPP - potraviny pro zvláštní výživu

- ▶ PPP je povinen před prvním uvedením potraviny na trh oznámit Ministerstvu zdravotnictví v listinné podobě nebo v elektronické podobě dálkovým přenosem dat její uvedení formou zaslání českého textu označení, včetně povinných informací o potravinách, který bude uveden na obale nebo etiketě potraviny:
- ▶ potravinu, do níž byly přidány vitaminy, minerální látky nebo další látky s nutričním nebo fyziologickým účinkem
- ▶ doplněk stravy
- ▶ kojenecká výživa
- ▶ obilný příkrm a potravina pro malé děti
- ▶ Potravinu pro zvláštní lékařské účely
- ▶ náhradu celodenní stravy pro regulaci hmotnosti

PPP - stravovací služby

- ▶ PPP, který provozuje stravovací službu, je povinen při uvádění nebalených pokrmů, pokrmů zabalených v místě prodeje na žádost spotřebitele a pokrmů zabalených bez přítomnosti spotřebitele do hotového balení pro bezprostřední prodej na trh způsobem podle prováděcího právního předpisu viditelně zpřístupnit snadno čitelnou informaci zejména:
 - ▶ o názvu potraviny
 - ▶ o množství pokrmu
 - ▶ o datu použitelnosti u pokrmů stanovených prováděcím právním předpisem
 - ▶ o podmínkách uchování...

PPP - česká potravina

- ▶ Pokud 100 % všech složek celkové hmotnosti nezpracované potraviny, vinařských produktů nebo mléka pochází z ČR, a prvovýroba, porážka zvířat a všechny fáze výroby proběhly na území ČR
- ▶ součet hmotnosti složek pocházejících z České republiky tvoří nejméně 75 % celkové hmotnosti všech složek stanovené v okamžiku jejich použití při výrobě potraviny jiné než uvedené shora a výroba proběhla na území ČR. Nelze použít pro vinařské produkty.

System kritických bodů

- ▶ Rizika výrobního procesu
- ▶ Rizika výrobku (složení, opracování)
- ▶ Rizika při zacházení s výrobkem (výroba, distribuce, spotřebitel)
- ▶ Rizika spojená s charakterem spotřebitelů

Označování potravin

- ▶ Nařízení (EU) 1169/2011 - dobrovolné informace nesmí být uváděny na úkor těch povinných.
- ▶ V případě balených potravin musí být **povinné informace** o dané potravině uvedeny **přímo na obalu nebo na etiketě k němu připojené**. Etiketa - jakýkoli štítek, značka, známka, obrazový nebo jiný popis. Etikety musí být dobře viditelné, snadno čitelné, a je-li to vhodné, nesmazatelné. Povinné informace o potravině nesmějí být žádným způsobem skryty, zastřeny ani přerušeny jiným textem nebo vyobrazením a ani od nich nesmí být odváděna pozornost. Etikety proto nesmí být snadno odstranitelné, aby nebyla ohrožena dostupnost nebo přístupnost povinných informací o potravinách pro spotřebitele

Označování potravin - povinná velikost písma

- ▶ velikost písma se odvíjí od velikosti největší plochy.
- ▶ měřidla používaná SZPI ke kontrole velikosti písma - § 3 zákona č. 505/1990 Sb., o metrologii.
- ▶ za slovem „*složení*“ se uvedou všechny složky potravin seřazené sestupně podle hmotnosti stanovené v okamžiku jejich použití při výrobě potravin.
- ▶ Podle čl. 7 odst. 2 nařízení musí být informace o potravině přesné, jasné a spotřebitelům snadno srozumitelné.
- ▶ Použití zkratk není možné - nejedná se o specifické názvy daných složek a zároveň by zkratky mohly být v některých případech zavádějící a nesrozumitelné pro průměrného spotřebitele. Zvláštní pozornost je nutné věnovat označování alergenů, kde především by se měl PPP zkratk vyvarovat.

Označování potravin

- ▶ Na obalu se v povinné velikosti písma uvede: **název potraviny, seznam složek, alergeny, množství zdůrazněné složky (byla-li zdůrazněna), čisté množství potraviny, datum minimální trvanlivosti nebo datum použitelnosti, zvláštní podmínky uchování nebo podmínky použití, jméno nebo obchodní název a adresa PPP, země původu nebo místo provenience (ve smyslu čl. 26 nařízení), návod k použití.**

Označování potravin

Povinné výživové údaje se musí uvádět v pořadí, v jakém jsou vyjmenovány v čl. 30 odst. 1 nařízení, tj. jako:

- ▶ energetická hodnota
- ▶ tuky - z toho nasycené mastné kyseliny
- ▶ Sacharidy - z toho cukry
- ▶ bílkoviny
- ▶ sůl
- ▶ Pořadí povinných výživových údajů nelze změnit. Povinné výživové údaje musí být umístěny podle čl. 34 odst. 1 **ve stejném zorném poli** a je-li na obalu dostatek místa, musí být ve smyslu čl. 34 odst. 2 nařízení uvedeny v tabulce s přiřazenými číselnými hodnotami. Při nedostatku místa se uvedou v řadě za sebou.

Označování potravin

Povinné výživové údaje lze ve smyslu čl. 30 odst. 2 doplnit o údaj týkající se jedné nebo více těchto živin:

- ▶ mononenasycené mastné kyseliny;
- ▶ polynenasycené mastné kyseliny;
- ▶ polyalkoholy;
- ▶ škroby;
- ▶ vláknina;
- ▶ vitamíny a minerální látky uvedené v příloze XIII.

Vybrané zahraniční databáze chemického složení potravin

- ▶ **FAO** <http://www.fao.org/infoods/infoods/tables-and-databases/en/>
- ▶ **Finsko** www.fineli.fi
- ▶ **Dánsko** www.foodcomp.dk
- ▶ **Irsko** www.ucc.ie/en/ifcdb
- ▶ **USA** www.nal.usda.gov
- ▶ **Japonsko** database.food.sugiyama-u.ac.jp
- ▶ **ČR** <http://www.czfcdb.cz>

POVINNOSTI ČLENSKÉHO STÁTU

- ▶ Zajišťování dodržování potravinového práva
- ▶ Provádění kontrol
- ▶ Stanovení pravidel pro opatření a sankce při porušení potravinového práva

System rychlého varování pro potraviny a krmiva - RASFF

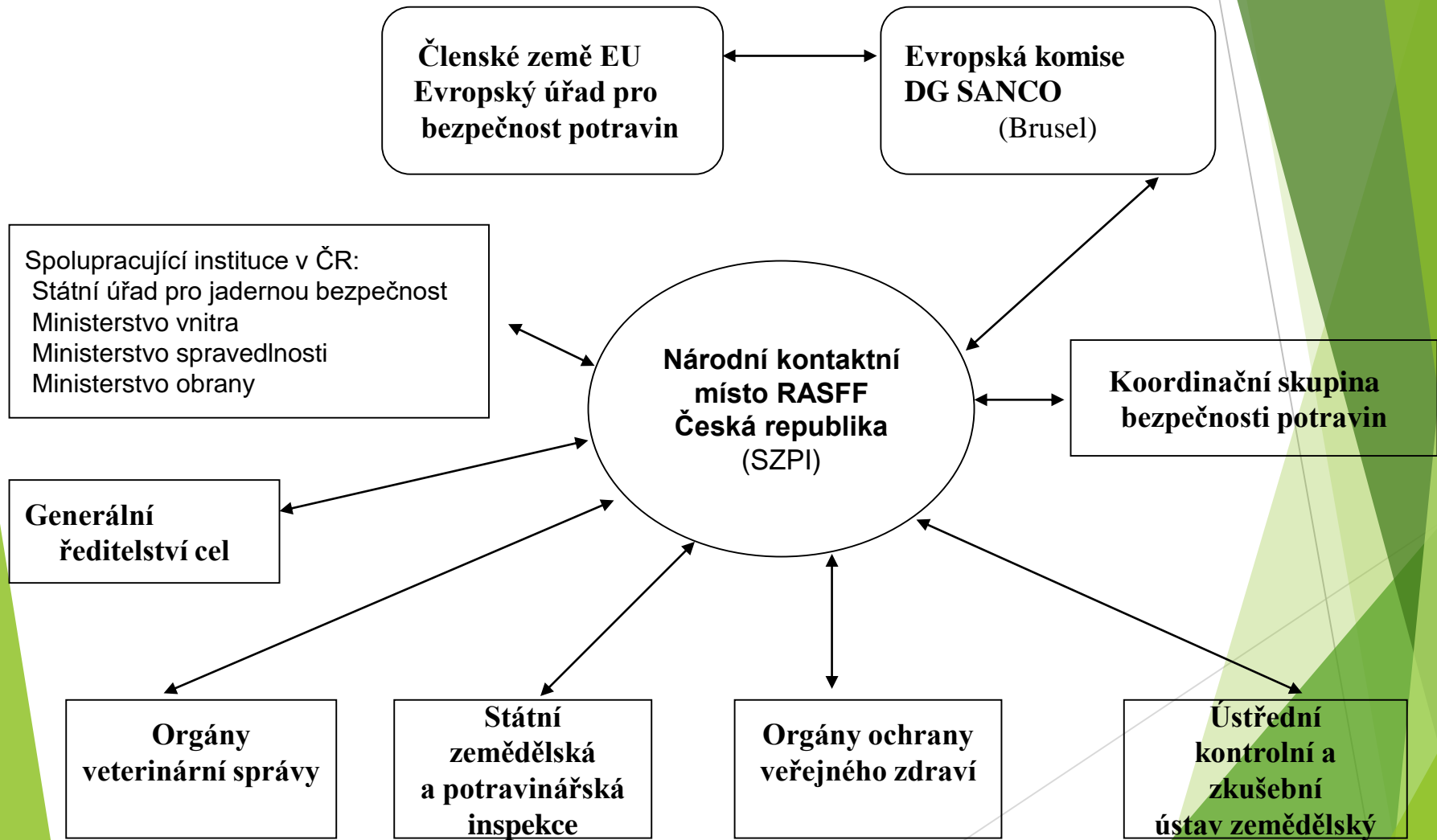
- ▶ Síť pro oznamování přímého nebo nepřímého rizika pro lidské zdraví pocházejícího z potraviny nebo krmiva
- ▶ Členové RASFF na úrovni EU:
Evropská komise, Evropský úřad pro bezpečnost potravin (EFSA), národní kontaktní místa členských států

System rychlého varování pro potraviny a krmiva - RASFF

Druhy oznámení - notifikací:

- ▶ Alert notifikace = bezprostřední ohrožení lidského zdraví
- ▶ Non-alert notifikace = možnost ohrožení lidského zdraví
- ▶ News - ostatní informace
- ▶ www.bezpecnostpotravin.cz/stranka/system-rychleho-varovani-pro-potraviny -
- ▶ <http://eagri.cz/public/web/mze/potraviny/bezpecnost-potravin/rasff/>

System rychlého varování pro potraviny a krmiva - RASFF

Režim zákona o potravinách

- ▶ Ne pokrmy
- ▶ Ne pitná voda
- ▶ Datum použitelnosti: po uplynutí tohoto data potravin nesmí být uváděna do oběhu
- ▶ Datum minimální trvanlivosti
- ▶ Povinnosti provozovatelů potravinářských podniků (§ 5 a násl.)
 - označování potravin
 - balení potravin
 - Označování potravin
 - Uvádění potravin do oběhu
 - Tabákové výrobky
 - Dozor
 - sankce

Hygiena potravin

- ▶ Opatření a podmínky nezbytné pro omezování rizik a pro zajištění potravy pro lidskou spotřebu s přihlédnutím k jejímu určenému použití
- ▶ Hygienická opatření
 - Omezení kontaminace (biologické i chemické)
 - Dodržování mikrobiologických kritérií
 - Kontrola teploty
 - Dodržení chladírenského řetězce
 - Hygiena a sanitace při výrobě
 - Odběry vzorků a jejich analýza

Označování potravin

- ▶ Vnější obal:
 - čitelný
 - nesmazatelný a neodstranitelný
 - v češtině
 - nesmí uvádět v omyl
 - Symbol „e“ - skutečné množství - neodchyluje se od deklarovaného víc než o přípustné odchylky dané vyhláškou

Praktický příklad

- ▶ Jak správně označit koláč s náplní jahodovou, když se tato náplň skládá z jahod a ze směsi dalšího různého ovoce (např. bezinek, rybízu, višňi apod.) ?
- ▶ Pokud výrobek obsahuje náplň, která se skládá z více druhů ovoce, nesmí být jeho označení pro spotřebitele zavádějící. Podle SZPI ji nelze pojmenovat jen podle jedné složky (doporučuje označení např. „ovocná náplň“). Je také nutné rozlišovat mezi názvy typu *„koláč s jahodovou náplní“* a *„koláč s náplní s jahodami“* a podle toho také vyjádřit % zdůrazněné složky. Legislativa však explicitně nestanoví, jak má být název sestaven, resp. pouze stanoví, že musí být indikováno množství složky zdůrazněné v názvu.

Praktický příklad

- ▶ Je povinné uvádět na výrobcích balených v ochranné atmosféře také složení balících plynů ?
- ▶ Podle čl. 10 odst. 1 nařízení je nutné uvádět kromě údajů povinných podle čl. 9 odst. 1 nařízení ještě další povinné údaje, které jsou uvedeny v příloze III nařízení. Podle bodu 1.1 této přílohy se na potravinách, jejichž trvanlivost byla prodloužena pomocí balících plynů povolených podle nařízení (ES) č. 1333/2008, uvede informace „*baleno v ochranné atmosféře*“. Další konkrétní požadavky na označování uvedeny nejsou a není zde ani stanovena žádná výjimka.
- ▶ Balící plyny tedy ve složení být označeny musí.

Praktický příklad

- ▶ Je při označování možné použít označení „*přírodní barvivo*“ ?
- ▶ Právní předpisy nestanoví požadavky na označování slovem „*přírodní*“ v souvislosti s použitými barvivy. Tvrzení odkazující se na přírodní barviva typu „*přírodní barvivo*“, „*s přírodními barvivy*“ nebo „*bez umělých barviv*“ musí být podle obecných požadavků na označování pravdivá a nesmí uvádět spotřebitele v omyl.

Praktický příklad

- ▶ Jak správně uvádět rostlinné oleje, které byly použity samostatně jako složky, a složky skládající se v z více rostlinných olejů ?
- ▶ rafinované oleje rostlinného původu (které by měly být seřazeny podle hmotnosti) mohou být uvedeny v seznamu složek společně pod označením „*rostlinné oleje*“ a musí být bezprostředně doplněny o údaje o jejich konkrétním rostlinném původu s dovětkem „*v různém poměru*“.

Praktický příklad

- ▶ Lze používat označení „*bez alergenů*“ ?
- ▶ Nařízení neobsahuje pravidla pro uvádění takového označení. Je nutné vycházet z obecných požadavků na označování potravin, kdy uváděné údaje nesmí být zavádějící a nesmí uvádět spotřebitele v omyl (čl. 7 nařízení).
- ▶ Přestože existuje v současné době uzavřený seznam alergenů uvedený v příloze II nařízení, nelze dopředu vyloučit, že konkrétní potravina nevyvolá u některých spotřebitelů alergii nebo intoleranci, proto se doporučuje takové označení vůbec nepoužívat.
- ▶ Pokud vycházíme ze situace, kdy alergen nebyl do potraviny přidán jako složka, ale na obale je uvedeno upozornění pro spotřebitele „*Může obsahovat stopy...*“, pak by měl být takový alergen **pod hodnotou citlivosti akreditované laboratorní metody** (na potravinu bude pohlíženo, jakože alergen neobsahuje).
- ▶ Větu „*Může obsahovat stopy...*“ nelze v žádném případě používat neomezeně. Je nutné, aby si PPP prověřil, zda má správně vypracován HACCP, jaké jsou rozbory apod.

Nekalé obchodní praktiky

- ▶ Nekalými obchodními praktikami se rozumí postupy mezi podnikatelskými subjekty, které se vymykají dobrým zvykům obchodního styku, jsou v rozporu se zásadami dobré víry a poctivého jednání
- ▶ zpravidla bývají jednostranně uplatňovány jedním obchodním partnerem vůči druhému. Potravinový řetězec je z hlediska nekalých obchodních praktik mimořádně zranitelný, a to kvůli velkým rozdílům ve vyjednávací síle.
- ▶ většina členských států již nekalé obchodní praktiky určitým způsobem reguluje

Nekalé obchodní praktiky

- ▶ Počátkem roku 2018 dokončila Komise bilancování dosavadního vývoje
- ▶ V řadě členských států například stále nejsou zavedeny žádné systémy, které by nekalé obchodní praktiky řešily, nebo jsou takové systémy pouze omezené a klíčové zainteresované subjekty se nepřipojily k Iniciativě dodavatelského řetězce kvůli špatnému správnému nastavení, jež brání účinnému vyšetřování případů a vymáhání práva.
- ▶ Protože mezi jednotlivými subjekty v potravinovém řetězci často existují značné rozdíly co do vyjednávací síly, jež i nadále vedou k situacím, kdy je nejslabší článek, kterým bývají nejčastěji zemědělství producenti, stavěn do zranitelné pozice a ocitá se pod nepatřičným ekonomickým tlakem.

Nekalé obchodní praktiky

- ▶ Unijní systém pro řešení problematiky nekalých obchodních praktik se vytváří kromě jiného hlavně proto, aby byla doplněna iniciativa soukromého sektoru (tzv. Iniciativa dodavatelského řetězce) o určitou právně vymahatelnou minimální úroveň ochrany ve všech členských státech.
- ▶ Navrhovaná směrnice proto vyžaduje, aby členské státy pověřily některý veřejný orgán prosazováním zákazu ní uvedených praktik.

Praktický příklad

- ▶ Jestliže jsou potraviny nabízeny k prodeji na dálku, kdo odpovídá za poskytování informací spotřebitelům a kdo nese odpovědnost za uvádění a správnost informací o potravinách ?
- ▶ PPP odpovědným za informace o potravinách je ve smyslu čl. 8 nařízení ten **provozovatel, pod jehož jménem nebo obchodním jménem je potravina prodávána**. Tento PPP musí zajistit, že spotřebitel dostane informace o potravinách a že tyto informace budou přesné.
- ▶ V případech, kdy jsou potraviny nabízeny k prodeji na dálku ve smyslu čl. 14 nařízení, nese odpovědnost za poskytnutí povinných informací o potravinách před dokončením nákupu **vlastník webových stránek**.

Praktický příklad

- ▶ **Hypermarket prodává zkažené maso. Na výrobku je přelepen údaj s datem použitelnosti tak, že se jedná o klamavé označení.**
 - Zabývejte se odpovědnými vztahy
 - Uved'te orgány dozoru
 - Zabývejte se nápravou a vynutitelností práv na ochranu spotřebitele
 - Naznačte veřejnoprávní a soukromoprávní prostředky ochrany spotřebitele.